

מרדכי טמקין: „שירים ותפלות

עוד בקובץ הראשון שלו „נטפים“, שיצא לאור לפני שנים אחדות, ניכר היה כי מרדכי טמקין הוא מנאחני הליריקה העברית הצעירה. בהודמניות שונות, בדברי על שירים שפרסם במספר מות שונים, ציינתי ב„הדואר“ האמריקאי את צניעותו המיוחדת של משוררנו זה, העוברת כחוט השני בכל מה שהוא כותב והבעתי את התקווה לאור תו הולך וגדל ותופס את מקומו הראוי לו בשירת התקופה שלאחרי ביאליק.

והנה נתן לנו טמקין עכשיו, קובץ שני („שירים ותפלות“, הוצאת „דבר“, תרצ"ד) — ספר קטן אטנם בכמות: ק"ט עמודים בסך-הכל; אולם הרי קבי לה היא בידנו ממסור לאומי: „לא הכי מות היא העיקר“... ואודה על האמת, כי זמן רב דחיתי את הקריאה בספר זה, כמו שרוחה קריאת מכתב מאדם קרוב, מכתב יקר, אשר עשר פעמים הנך שוחה ומנחש את תכנו בטרם תפיתחנו ונקרע ממנו לוס'הרו, וה„נסתר“ החניני יעשה — „נגלה“ חולין.

עתה, אחרי אשר עברתי עליו כפי צהו ועד קצהו, יש לי הרגשה משונה של „שניות“. אי אפשר לאמר, שהקורא יוצא את הספר מאיכזוב. להפך: אותן הסגולות היסרות המצוינות את טמקין — צניעות-ההרגשה ונאמנות-הלב — נמצאות אף כאן, ואי-אפשר שלא לברך על כמה משיריו הכאים בספר זה, שהם באמת יפים ועושים רושם חזק. ובכל זאת... בכל זאת נשאר משהו בלב, שאינו נותן סיפוק. זכורני את הרושם של „נטפים“, שהרגה קטעים בהרבה שירים שם צללו בלב הקורא כהבטחה טובה — כי מוסיקה זו אינה אלא „פרחים“, וה„פרי“ עוד יבוא. והנה הגענו אל ה„פרי“, והרושם הוא — כאילו עדין המשורר עוסק ב„פרחים“! במלים אחרות: אין התקדמות ניכרת, נוספת בהתפתחותה של שירתו. כמה שנים עברו מאז על המשורר, וגם עלי-נג, ומה שהיה טוב בשנת תרפ"ט — אפשר שאינו מספיק עוד בשנת תרצ"ה...

מה טעם? סיבתו של רושם זה מהי?

ב.

ראשית לכל, אפשר כי אשמה בכך ההפסטה היתירה בתכנים השיריים שבקובץ זה. ב„נטפים“, זכורני, היה בין שאר ענינים, נושא אחד קונסרטי: המולדת, וטמקין כתב שם לשמה שירים אחדים, שאחד מהם כיהוד נחרת בלבי: ואם לא אוכל כבר לרדת על

אדמתך, אף לא אוכל עוד הארג ברקמתך, כי בלויות ועוננות הן כאחת נימירנפשי הנדחת, — אפולנא כשבלת ריקה וחיוורת בזיו שרמתך הנוהרת; ויגרינא זהבי הדל אל כל אפסיך ומוצי יסוער אל תכלת-הרריך — זוהי תפרה! אולם כאן, ב„שירים ותפילות“ אלף שלפנינו, המשורר נראה כהר לך ומתרחק מן העולם הקונסרטי, וכתפלותיו המרובות יש לנו הרגשה כאילו צר לנו המקום, ואין לנו לאן לזוז.

מה הנו התכנים שהמשורר משקיע בהם את נפשו ורוצה לשקענו בהם אף אותנו? כמוכבן, עודם לכל וככלות ינל, הוא שירי משפחה: לאשה ולבן (ואין נושא זה לנגות המשורר: יש אשר תיאורים פיוטיים של קן וחיי-משפחה ממריאים השמימה, ושירי האמריקאי

רוברט פרוסט יוכיחו). בקשת-אלהים, אשר בטוילכטיה רפה. ופחד-המות שאנו מבינים אותו בשכנו, אולם אין המשורר מטיל את אימתו הנדולה בלבנו. וברשימה קטנה זו כמעט נדיר כל התכנים אשר בספר.

כמוכבן, אינני מסוית את הרעת מן העובדה כי לפעמים נושא יחיד ומיוחד מאלה הנזכרים למעלה, כמו לדוגמה בקשת-אלהים האמרה, דיו למלא את כל חיו ואת כל שירתו של הפיוטן. בתנאי, שיהא נושא זה מפעם אותו — ועל ידי כן גם אותנו — בכח איתני, כמו שהרגש הדתי מפעם למשל את שיר רת-הקודש הספרדית. אשדית. שלהבת-יה... שאם לא כן הרבר נעשה קר ומפני שט יותר מדי, ומה שנרוע מזה: הולך ונעשה חדגוני, מונוטוני.

ג.

אכן, גם בזה אין ספק: כי בשירת טמקין זו משתקף באופן מיוחד החשבר הכללי בליריקה העברית החדשה, או תה הרוצה להמשיך את הקו הקלאסי, את המסורת הנדולה של שירתנו, אלא שנכנסה לטרן-זווית מתה, אשר אין לה שוב מוצא הימנה.

יש מי שבקש את סבת המשבר הלז בשירתנו בהעברת המרכז מן הנלות לא רעיושאל ובשנוי המבטא והמשקל מן ההברה האשכנזית לספרדית. שנוי זה כרא, לפי דעתם, דיסהרמוניה בין המד שורר העברי בן-דורנו, הרניל במשקל הננינה המשובשת, זכין הקורא, ביחוד הצעיר, הארצישראלי, אשר הקרואה על פי הננינה הנכונה טבעית היא לו, ביאליק כונן על מצב טרני זה של שיר תנו בכמה משיחותיו שבעל-פה; ויעקב פיכמן הביע פעם באחת מרשימותיו את החשש, כי עתידה הליריקה שלנו לנבול דווקא בארץ חיותנו — ומאז תו הטעם. אולם סיבה זו, אין לבקשה בשירי טמקין וביהוד בתפלותיו, הכתרי כוות על פי הרוב בהרזוים לבנים ובטון עצבני, כמעט בלתי-שקול. לא, סיבה זו יש לבקשה במקום אחר.

המשורר כותב על עצמו ועל יחסו אל העולם — וכמה דברים אלה אופייניים לו! — :

אכנים אפורות, חרזלים.
שערים כבדים, נעזלים.
בבדירות ללא הביע
נמקים ציצים בסתר יציע.
האל ארץ זה קראתני
משורר ועני? — —

(שט, עמי י"ג)
הצורה והמשקל כאן פשוטים, אולם התוכן מבטיח: מבטיח תנופה מקורית ומעוגף. ואנו מוכנים ללכת אחרי „המשורר ועני“ אל כל אשר יוליכנו. אחת מנסגרות-הנובה בספר-שירה זה הוא המזמר „על מות ילדה עניה“: ראיתי, אלהים, במות כת-עניים קטנה וירוקת-פנים, אשר עינים לה רעבות כמו לעז עניה בתרבוני-הר. והיא עוד טרם אכלה לחמה לשבוע, ועיניה עוד לא ראו את הסדך המעט אשר אצלת על שכנה הדל.

ראיתי, אלהים, את יציר כפיך, שרוע כמו שש שהאק על האדמה במשכן העוני, ורחמתי אותך מאד: אשר תעמוד פה כמוני

ללמוד וחסרי-שע, ולא תוכל עוד חבוש את אשר הכה המות פה במשכן העוני (שט, ל"א—ל"ב)

סוף השיר מקלסל; השאלות, שהמשורר מקיף בהם את בוראו, כופשטות הן, ואין בהן העמקות הפילוסופית שתצדיק את ההפשטה. אולם עצם השיר הוא שדיברה קטנה, ומכיתה על משורר בעל-יכולת. כן תגדל תביעתנו ממנו, על השארו פעם בפעם במישור מבלי העפיל לעלות, ולהעלותנו אתו, אל הפסנה.

ד.

כלים נקודת-נוכה אחת היא לטמי קיין? לא ולא. כמה נחמד ואנשי שיר קטן זה:

בית על יד בית,
ונדר קוצים ומכאובים.
ישכנים שנים,
הם בנפש אויבים.

פתח למוזל פתח,
כמאורות הם נשספים.
אך מזה ומזה
אילנות שנים יפים.

הם בנפש אויבים.
תמיד סרים, נאים.
אך העצים דום מניעים
ראש אל ראש כרעים

(שט, עמי מ"ג)

או שיר כמו זה לרעה:
ובך אוחו, רעה,
כמו במשען-עזו.
אימה ובדירות יסובבוני.
רק את התמכניני
ותתני כף ידי חרפה
בכף יד כל הרורות
האובדים בערפל — —

(שט, עמי נ"ב)

אולם זו עקה, שאחרי חרזוים נהדרים כאלה אין המשורר מפסיק, והוא נומר בדברים רפים ומחלישים את הרושם. נוגעים עד הלב הדברים המוקדשים לבנו:

מה מאד רחמתיך, בני,
אשר תשעשע על ברכי,
נמול מאהבה ורחמים,
כמו במחסה פרוץ
לכל הרוחות;
וכמו צפור נעלמה
היזכנה בין בצים חשופים
ולא תדע,
כי חדל העז תגובתו
ולא יוריק עוד לעולם
(שט, עמי ט')

יפה כמו כן התפלה על חיו:
אהבתי מאד את חיי,
את כברת הארץ,
אשר עליה אני הומה כזבוב
השכור מאור.
ואם גם תכסני בעפר
כמו רשף,
והתפרקו עוד עיני בחמדה
על הכל;
ואהב לבכי לעד,
אשר נמנע ממני
בימי חלדי המעט.

(שט, עמי פ')

לסכם במלים אהרות: יש כאן הרבה — אולם בליריקה עברית אין זה דמי שהמציא בראשונה את הצירוף „תפלת הערער“ ודאי שהיה גאון: אולם הליריקן העברי המודרני שוב אינו

יכול להשתמש בצירוף זה, אלא עליו למלאה תוכן חדש — מעושר נפשו וחוויותיה. וכמו כן אין הליריקן העברי המודרני יכול לרמות עצמו „בסגס בוד“ בלתי-כך הרבה פעמים, כמו שטמקין עושה זאת בכמה משידיו. הפשטות אינה מחייבת את הפרימיטיביות דווקא. ויש הברל בין פשטות ובין פשטות על-יונה. סוף-סוף המשורר הוא בן-דורנו. ובבן-דורנו עליו לשאול לנתיבות עולם, אולם גם בזה לא סני; הסיסמה שלו צריכה להיות „הפנח שאלה או הגבה למעלה!“
על כן נברך את טמקין על המתן החשוב אשר הביא לשירתנו — ונתבע יותר.